

TERO ALSTOLA

Bileamin kirja Deir Allasta

Johdanto

Bileam, Beorin poika, on päähenkilö Neljännen Mooseksen kirjan lukujen 22–24 kertomuksessa, jossa Moabin kuningas kutsuu Bileamin kiroamaan autiomaassa vaeltavan Israelin kansan. Kiroamisen sijasta Bileam kuitenkin siunaa Israelin kolmesti. Bileam-traditioon saatiin yllättävää lisävaloa vuonna 1967, kun Jordaniassa suoritettiin arkeologisia kaivauksia muutaman kilometrin päässä Jordanjoesta. Pienestä huoneesta Deir Allan rauniokummun rautakautisesta kerrostumasta löydettiin joukko rappauslaastin paloja, joille oli mustalla ja punaisella musteella kirjoitettu pitkähkö teksti. 800–700-lukujen eaa. taitteeseen ajoitettu teksti on otsikkonsa mukaan ”Bileamin, Beorin pojan, varoitusten kirja”, ja ainakin sen alkuosa kuvaa Bileamin unessa saamaa näkyä jumalten teoista. Piirtokirjoituksen kieli sisältää piirteitä niin arameasta kuin kanaanilaisista kielistä, ja sen luokittelu on kiistanalaista.

Rakennus ja sen sisällä sijainnut teksti tuhoutuivat pahoin muinaisessa maanjäristyksessä, ja vain osa kirjoituksesta on säilynyt lukukelpoisena. Tekstistä on kyetty varsin luotettavasti ennallistamaan kaksi kokonaisuutta, joista ensimmäinen alkaa punaisella musteella kirjoitetulla otsikolla. On kuitenkin epäselvää, kuuluvatko ensimmäinen ja toinen kokonaisuus edes samaan tekstiin, koska Bileamin nimeä ei toisessa kokonaisuudessa mainita lainkaan eikä teksteissä ole selvää sisällöllistä jatkuvuutta. Koska tekstit ovat alun perin sijainneet lähellä toisiaan, vähintään niiden käyttötarkoitus lienee ollut samankaltainen. Kahden kokonaisuuden ulkopuolelle jää suuri mutta täysin lukukelvoton osa tekstiä.

Tekstin ensimmäinen kokonaisuus alkaa kehyskertomuksella, jossa jumalat ilmestyvät Bileamille unessa ja hän pääsee seuraamaan jumalten

neuvonpitoa. Näky on jollain tapaa kauhistuttava, koska herättyään Bileam paastoa ja itkee vuolaasti. Ensimmäisen kokonaisuuden jälki-osassa kuvataan Bileamin näkyä, jonka täsmällinen ymmärtäminen on tekstin huonon kunnon vuoksi vaikeaa. Kyseessä näyttäisi olevan kuvaus jumalattaren aiheuttamasta onnettomuudesta, johon liittyy eläinten tavanomaisen käytöksen ja ihmisyhteisön sosiaalisten roolien kääntäminen pääläelleen. Epäselväksi jää, onko tämä poikkeama normaalitilanteesta onnettomuuden syy vai seuraus. Toisen kokonaisuuden ymmärtäminen on ensimmäistä vaikeampaa. Käännöksessä on seurattu tulkintalinjaa, jonka mukaan teksti kuvaa hautaa ja kuolemaa, mutta tutkijoiden näkemykset tekstin sanomasta poikkeavat rajusti toisistaan.

Seuraavan käännöksen perustekstinä on Ahituvin vuoden 2008 tekstieditio, jota on täydennetty ja korjattu paikoin muiden tutkijoiden lukutavoilla. Koska erityisesti ensimmäisen kokonaisuuden jälkiosan ja toisen kokonaisuuden tekstiä voi tulkita lukemattomin eri tavoin, käännösvaihtoehtoja on esitetty huomioissa vain hyvin valikoidusti. Molempien kokonaisuuksien teksti on jatkunut nyt käännetyn tekstin jälkeenkin, mutta se muuttuu niin rikkonaiseksi ja tulkinnanvaraiseksi, ettei kääntäminen ole mielekäästä. Punaisella musteella kirjoitetut kohdat on lihavoitu.

AJOITUS: Noin 800 eaa.

KIELI: Aramean ja kanaenin sekamuoto. Luokittelu epävarma.

KIRJOITUSMATERIAALI: Seinälaasti

LÖYTÖPAIKKA: Deir Alla, Jordania

NYKYINEN SIJAINTI: Jordanian arkeologinen museo, Amman

EDITIO: EFTP

Ensimmäinen kokonaisuus

Käännös

¹[Bi]leamin, [Beo]rin [pojan], varoitusten kirja. Hän oli mies, joka näki jumalat. Hänen luokseen jumalat tulivat yöllä, [ja] hän näki nä[yn], ²joka oli Elin ennussana. He sanoivat näin [Bilea]mille,

Beorin pojalle: ”Hän teke[e lopu]n hänen jälkeläisistään. Kukaan ei ole näh[nyt, mitä sinä olet kuul]lut.”

³Seuraavana päivänä Bileam nousi jalkeille [...] [tuona] päivänä hän [paas]tosi ja itki ⁴valtoimenaan. Hänen väkensä tuli hänen luokseen, ja [he kysyivät] Bileamilta, Beorin pojalta: ”Miksi sinä paastoat ja itket?”

⁵Hän sanoi heille: ”Istukaa! Minä kerron teille, mitä Sadda[it aikovat tehdä.] Tulkaa ja nähkää jumalten teot! Juma[la]t kerääntyivät kokoukseen, ⁶ja Saddait asettuivat neuvonpitoon. He sanoivat Au[rin]golle: ’Parsi umpeen, tuki taivas pilvelläsi – siellä on oleva pimeyttä, ei lainkaan ⁷paistetta, synkkyyttä, e[i] lainkaan loistettasi. Kylvä kauhua pimeyden [pil]vel[lä], äläkä poista (sitä) ikinä! Sillä tervapääsky parjaa ⁸kotkaa, ja korppikotkien ääni vastaa. Kat[to-haikara] (herjaa) haukan poikasia, ja pöllö (vastaa) haikaran untuvikoille. Pääsky päihittää ⁹kyyhkyn, ja varpunen [kaikki tai]vaan [linnut]. [...] sauva, ja uuhien sijasta paimensauvaa johdetaan. Jänikset syövät ¹⁰[...] juovat viiniä. Hyeenat kuuntelevat nuhtelua, (ja) ke[tun] pennut ¹¹[...] nauraa viisaille. Köyhä nainen sekoittaa mirhaa, ja papitar ¹²[...] vyön kantajalle repaleinen vaate. Kunnioitettu kunnioittaa, ja kunnioittava onkin kunnioi[tettu].

¹³[...] ja kuurot kuulevat etäältä.

¹⁴[...] ja kaikki näkevät ahdingon. Seger ja Astar

¹⁵[...] leopardi. Porsas ajaa takaa pentu[ja]

¹⁶[...] silmä [...]

Huomioita

- ¹ **kirja:** Sana *spr* tarkoittaa kirjakääröä, joten teksti lienee kopioitu seinälaastiin papyrukselle tai nahalle kirjoitetusta tekstistä.
- ² **Elin:** El kuului kanaanilaisen pantheonin tärkeimpiin jumaliin. Rivin lopun suora esitys on pahoin vahingoittunut, ja sen ennallistamisyritykset eivät ole kovin luotettavia.
- ⁵ **Saddait:** Jumalan nimeen liitetty määre *šdy* esiintyy toistuvasti Heprealaisessa Raamatussa, ja se käännetään kreikkalaisia ja latinalaisia käännöksiä mukaillen yleensä ”Kaikkivaltias”. Kyseessä on vuoriin ja erämaahan liittyvä alun perin itsenäinen jumaluus, joka

muuttui Jahven nimen määreeksi vasta myöhemmin. Deir Allan tekstissä Saddait muodostavat joukon jumalia.

- ⁶ **Auringolle:** Naispuolisen jumaluuden nimestä on säilynyt täysin lukukelpoisena vain ensimmäinen kirjain, mutta Samas (*šmš*) on todennäköisin vaihtoehto seuraavien luonnonkatastrofia kuvaavien jakeiden valossa. Aurinkoa (*šmš*) palvottiin jumaluutena niin muinaisessa Syyria-Palestiinassa kuin Mesopotamiassa.
- ⁷ **Sillä tervapääsky parjaa:** Rivin lopussa alkaa kuvaus luonnon ja yhteiskunnan joutumisesta pois tolaltaan. Lintujen toimintaa kuvaavat rivit on tosin mahdollistaa ymmärtää vain listana eläinten nimiä.
- ⁸ **ja korppikotkien ääni vastaa:** Korppikotkat eivät luonnostaan laula tai ääntelee kuuluvasti, joten niiden kaikuva ääni on merkki asioiden kääntymisestä pääläelleen.
- ¹⁴ **Seger ja Astar:** Voidaan kääntää myös ”vasikat ja karitsat”. Nimet Seger ja Astar viittanevat jumaluuksiin, joka yhdistetään Heprealaisessa Raamatussa nauta- ja lammaskarjan poikimiseen (esimerkiksi 5. Moos. 7:13; 28:4). Koska Deir Allan tekstissä käsitellään runsaasti eläinmaailman kääntymistä pääläelleen, viittaus karjaeläinten lisääntymiseen sopii asiayhteyteen hyvin. Seger tunnetaan huonosti Heprealaisen Raamatun ulkopuolelta, mutta hänet tiedetään yhdistetyn nautakarjan ohella kuuhun. Nimi Astar liittyy puolestaan Lähi-idässä laajalti palvottuun Astarteen, joka yhdistettiin ilta- ja aamutähti Venukseen.

Toinen kokonaisuus

Käännös

¹[...]

²[...]

³[...]

⁴Neito, tee itsesi kylläiseksi rakkaudella [...]

⁵[nei]tosel[le]: ”Vesa ja asumus, koko lehvästö [...]” ...]

⁶El on tyytyväinen. Hän rakentaa ikuisen talon, ta[lo...]

⁷talo, johon kulkija ei astu sisään ja johon sulhanen ei tule peremmälle, talo [...]

⁸ja mato haudasta, ihmisen poikien reisistä, sääristä [...]

⁹[...] Jos kyse on neuvottelusta, eikö hän kutsukin sinut neuvottelemaan, tai neuvonpidosta, eikö hän kysykin neuvoa? Hän [...]

¹⁰[...] Le[posi]joilla [makaava]t peitetä[än] yhdellä vaatteella. Jos sinä vihaat häntä, hän on heikko. Jos sinä [...]

¹¹Asetan [...] pääsi alle. Sinä makaat ikuisella leposijallasi. Jakaakseen [...]

¹²[...] heidän sydämessään. Vesa huokailee sydämessään. Hän huokailee [...]

¹³[...] nimensä. Kuninkaat näkevät [...]. Kuolema ottaa vastasyntyneen ja imeväisen [...]

¹⁴[...] imeväinen [...] kuolema hänen nimensä [...] Vesan sydän on uupunut, sillä hän on tullut [...]

¹⁵loppuunsa [...] Sinä pyysit kuninkaalta hänen hevostaan, pyy[si...]

¹⁶[...] olen kysynyt sinulta: ”Miksi [...?]

¹⁷Jotta (se) tuntisi kirjoituksen, hän puhui väelle[en] kielellä: ”Sinulle tuomio ja rangaistus [...]

¹⁸[...] kuninkaalle [...]

Huomioita

⁵ **vesa:** Tarkoittaa jälkeläistä. Vesan sijasta *nqr* voidaan kääntää myös sanalla ruumis.

⁶ **ikuinen talon:** Tarkoittaa hautaa, vertaa esimerkiksi Saarn. 12:5. Tekstin seuraava rivi jatkaa haudan ilottomuuden kuvaamista.

¹² **sydämessään:** Voi tarkoittaa myös kohtua.

¹² **Hän huokailee:** Subjekti on epävarma katkenneen rivin takia, mutta kyseessä voi olla uudelleen vesa.

¹³ **kuninkaat:** Tämä voi tarkoittaa myös neuvonantajia. Kumpikin vaihtoehto on mahdollinen myös riveillä 15 ja 18, mutta rivillä 9 puhuttaneen todennäköisemmin neuvonpidosta.

¹³ **vastasyntyneen:** Sananmukaisesti ”kohdun imeväisen”.

¹⁷ **kielellä:** Puhuttu kieli lienee tässä vastakohta kirjoitetulle tekstille.

Kirjallisuutta

Ahituv, Shmuel

2008 *Echoes from the Past. Hebrew and Cognate Inscriptions from the Biblical Period.* Jerusalem: Carta.

Blum, Erhard

2008 “Verstehst du dich nicht auf die Schreibkunst ...?” Ein weisheitlicher Dialog über Vergänglichkeit und Verantwortung: Kombination II der Wandinschrift vom Tell Deir ‘Alla.” *Was ist der Mensch, dass du seiner gedenkst? (Psalm 8,5). Aspekte einer theologischen Anthropologie. Festschrift für Bernd Janowski zum 65. Geburtstag.* Toim. M. Bauks et al. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 33–53.

Hackett, Jo Ann

1984 *The Balaam Text from Deir ‘Allā.* Harvard Semitic Monographs 31. Chico, CA: Scholars Press.

Hoftijzer, J. & Kooij, G. van der (toim.)

1991 *The Balaam Text from Deir ‘Alla Re-Evaluated. Proceedings of the International Symposium Held at Leiden 21–24 August 1989.* Leiden: Brill.

1976 *Aramaic Texts from Deir ‘Alla.* Documenta et Monumenta Orientis Antiqui 19. Leiden: Brill.

McCarter, P. Kyle Jr.

1980 “The Balaam Texts from Deir ‘Allā: The First Combination.” *BASOR* 239, 49–60.

Puech, Émile

2008 “Bala‘am and Deir ‘Alla.” *The Prestige of the Pagan Prophet Balaam in Judaism, Early Christianity and Islam.* Toim. G. van Kooten & J. van Ruiten. Leiden: Brill, 25–47.

Seow, Choon-Leong

2003 “West Semitic Sources.” *Prophets and Prophecy in the Ancient Near East.* Toim. Martti Nissinen & P. Machinist. SBL Writings from the Ancient World 12. Atlanta: Society of Biblical Literature, 201–218.

Weippert, Manfred

1997 *Jahwe und die anderen Götter. Studien zur Religionsgeschichte des antiken Israel in ihrem syrisch-palästinischen Kontext.* FAT 18. Tübingen: Mohr Siebeck.